Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 11 Sayı: 59 Ekim 2018 Volume: 11 Issue: 59 October 2018
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2734

KITA AVRUPASI FELSEFESİ VE POST-YAPISALCILIK TERMİNOLOJİSİNİN KÖKENLERİNİN EPİSTEMİK İNCELENMESİ

THE PHILOSOPHY OF KITA EUROPE AND EPISTEMICAL INVESTIGATION OF THE ORIGINS OF POST-STRUCTURAL TERMINOLOGY

Halis ÇAVUŞOĞLU•

Öz

Kıta Avrupa felsefesi çok etkileyici ve sürükleyici bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle I. Kant sonrası Avrupa felsefesinin neredeyse tamamının temel geleneklerini, düşüncelerini ve düşünürlerini ele almaktadır. Aydınlanma sonrasında ki Kıta Avrupa felsefesinin kaydettiği gelişmelerin tutarlı ve kapsamlı bir izahını içerisinde barındırmaktadır.

İçerik olarak gayet geniş ve kapsamlı alanları ve konuları kendine dâhil etmiştir. Modernitenin karakterlerinden, Aydınlanma ve onun Kıta Avrupasındaki eleştirileri, I. Kant'ın eleştirel felsefesi gibi alanlar ile alakalı olarak, Hegelci düşünce, Marksizm, Hermenotik, tarihselcilik, varoluşçuluk, fenomenoloji, yapısalcılık, postyapısalcılık, postmodernizm, Frankfurt Okulu gibi Kant'dan sonra Kıta felsefesinin temel akımları, fikirleri ve fikir adamları gibi geniş bir içerik yelpazesi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelime: Postyapısalcılık, Postmodernizm, Kıta Avrupa felsefesi, Çağdaş Felsefe.

Abstract

Continent European philosophy is confronted as a very impressive and immersive field. In particular, it addresses the basic traditions, thoughts and thinkers of almost all of the post-Kantian philosophy. It contains a consistent and comprehensive account of the developments of European philosophy in the aftermath of the Enlightenment.

The content has included a very wide and comprehensive range of subjects and topics. After Kant, such as Hegelian thought, Marxism, Hermeneutics, historicalism, existentialism, phenomenology, structuralism, poststructuralism, postmodernism, Frankfurt School, in relation to the characters of modernity, the criticisms of Enlightenment and its Continental Europe, related to fields such as Kant's critical philosophy, the philosophy of the basic movements, ideas and ideas, such as a wide range of content has been put forward.

Keyword: Poststructuralism, Postmodernism, Continent European Philosophy, Contemporary Philosophy.

1. Kıta Avrupası Felsefesi

1.1 Kıta Avrupa Felsefe Nedir

Kıta Avrupası felsefesi, Batı Avrupa felsefesinin en önemli olan ve süreklilik arz eden bir kolu olarak değerlendirilebilir. Benim kanaatime göre, bu felsefe günümüze kadar sanki hep tehir edilmiş bir alan gibi gelmektedir. Fakat bu erteleme üzerinde, analitik felsefenin etkisinde kalan, Türk entelektüel ve akademik hayatında ki etkileri önemli bir yere sahiptir. Kıta Avrupa felsefesinin başlangıcı ise, Aydınlanmanın sınırlı rasyonalizme bir tepki olarak hayata geçmiş ve analitik felsefe ayrımlarının problematik temellerini ve adaptasyonlarını yansıtmıştır. Kıta Avrupası felsefesi geleneği filozofları, ister varoluşçuluk, hemeneutik, Frankfurt Okulu'nun Marksizmi, post-yapısalcılık ya da post-modernizmde, ister Habermas, Gadamer, Lyotard ya da Foucault'un fikirlerinde, modernite ve Batı'ya yönelik eleştirel bir kavrayış sağlamaktadır. (West, 2016, IX-X-1).

Asında öncelikli olarak Kıta Avrupası felsefesinin ne olduğu ile başlamak daha mantıklı olurdu. Ancak şu ana kadar yazılmış ve okunmuş materyallerden tam olarak düşünürlerin uzlaşabileceği bir tanım şu an itibariyle mümkün görünmemektedir. "Kıta felsefesi" kavramı, geniş çapta ilk olarak İngilizce konuşan filozoflar tarafından 1970'li yıllarda; Fransa ve Almanya'da yayılan fenomenoloji, varoluşçuluk, yapısalcılık ve postyapısalcılığın ortak adı olarak üniversite kürsülerini tanımlamak için kullanıldı. "Analitik felsefe" gibi, "Kıta felsefesi" teriminin de açık bir tanımı yoktur ve diğer felsefî görüşlerle oldukça az aile benzerliğine sahiptir. İngiliz filozof Simon Glendinning; bu terimin aslen betimlemeden ziyade, analitik felsefeciler tarafından reddedilen ve beğenilmeyen Batı felsefesi akımlarını işaret eden küçültücü bir fonksiyonu olduğunu öne sürmüştür. Hatta bu felsefenin içerisinde yer alabilen veya sayılabilecek olan düşünürlerin kimler olduğu konuşu bile tanımından daha uzlaşmacı be tutarlıdır desem uygundur. Kıta Avrupa felsefesi isminden de anlaşılacağı üzere, tek bir homojen geleneği içinde barındırmamaktadır. Ancak o dönemlerde Avrupa'da Kıta Avrupası felsefesinden daha çok pozitivist ve Yeni Kantçı felsefe fazlasıyla ön

• Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi, filozof.25@hotmail.com

plana çıkmaktadır. Bu durum ise çok ironik bir haldir. Çünkü ne yaparsak yapalım kendimizi ilgisiz gösteremeyeceğimiz metafiziksel, ahlaki ve estetik soruları içeren Kıta Avrupası felsefesi geleneğinde bu gerçeğin bulunduğu kabulü büyük önem arz etmektedir.

Kıta Avrupa felsefesi genel olarak, düşünce ve varoluşun toplumsal, kültürel ve tarihsel koşullarına önemli ölçüde vurgu yapmaktadır. Yani, Kıta Avrupa felsefesi bilinçli bir şekilde tarihseldir demek daha doğru bir ifade olmaktadır. Aslında Kıta Avrupa felsefesi, modern Batı felsefesinin dominant akımları ve Aydınlanma felsefesinin etkili olan bilimi ve bilimsel rasyonaliteyi yücelten akımlarına karşı ortaya konulan eleştirel tepkilerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (West, 2016, XIII-1).

Genel olarak, Kıta Avrupa felsefesi gün yüzüne, bir dışlama veya tecrit kategorisi olarak çıkmış olan bir anlayış ve düşünce yapısına sahiptir. Aydınlanmaya, bilime ve "Batı" ya vs. ye karşı ön plana çıkmış olan karşıt veya eleştirel bir tavır sergilemiştir. İlk adımlarını bu şekilde atarak düşünce hayatına atsa da, yakın zamana kadar ne Kıta Avrupası felsefesi ne de düşünürleri ön plana çıkmamış ve yeterince anlaşılamamıştır. Önce felsefe alanında yeni yeni etkisini göstermeye başlayan, Analitik felsefenin bakış açısından bağımsız bir gelenek olarak Kıta Avrupa felsefesi ortaya konulmuştur. 20. Yüzyılda ise göstermiş olduğu büyük bir ivme ile oldukça güçlü bir yapı elde etmiştir. Aslında Kıta Avrupası felsefesi hayata, bir dışlama kategorisi olarak adım atmıştır. Birleşik Devletler, Britanya, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda dâhil, Batı'nın İngilizce konuşan ülkelerine hâkim olan analitik felsefe, Avrupa kıtasında Kant'tan beri yaratılmış olan felsefi düşünceyi ya da başka bir deyişle, Kıta Avrupası felsefesini yakın zamanlara kadar hemen hiç dikkate almadı.

Bu dönemlerde Avrupa'da Kıta Avrupası felsefesinden daha çok pozitivist ve Yeni Kantçı felsefe fazlasıyla ön plana çıkmaktadır. Bu durum ise çok ironik bir haldir. Diğer bir ironi hali olan durum ise, Kıta Avrupası düşünürlerinden önemli birisi olan Heidegger'de de görülen metafiziği aşma ihtiyacıyla dolu olan bir düşünce anlayışının var olmasıdır. Kıta Avrupası'nın yaklaşımları, metafizik düşüncenin anlamsız ifadelerine karşı, mantıkçı pozitivistlerin aşağılayıcı eleştirileriyle başlayan ve bilimi anlamsız olan şeylerden arındırmaya yönelik olarak yakın zamanlarda azalsa da devam eden alakaya uzanan çizgi boyunca, işte bu terimlerle art arda eleştirilere maruz bırakılmıştır (West, 2016, 7-8).

Kıta Avrupası Felsefesi çok iyi niyetli bir anlayış olarak ortaya çıkmamıştır ve hatta suiistimale çok açık bir yapısı olmuştur. 'Kıta Avrupası felsefesi' teriminin, terimle, açıktır ki, yalnızca Avrupa anakarası anlatılmak istendiği için, ırkmerkezcilikle dahi suçlanabilmesinde az da olsa haklılık payı vardır. Kıta Avrupası felsefesi, nihayet Batı felsefesinin bir türü olarak ifade edilebilir. Kıta Avrupası felsefesi başlangıçta analitik felsefe ile aralarındaki çekişmeyi barındırmaktadır. Ancak bu çekişme ve zıtlık bununla sınırlı kalmayıp, Doğu-Batı, Siyasi, ideolojik, düşünürler-düşünceler arasındaki fikir farklılaşmaları ve son olarak coğrafi ayrışmaları da beraberinde getirmektedir. Kıta Avrupası felsefesi, Hegel, Marks, Kierkegaard, Nietzsche, Husserl, Heidegger, Sartre, Gadamer, Habermas, Derrida, Foucault, Lyotard ve Baudrillard gibi düşünürleri içerir. O, Hegelci idealizm, Marksizm, Frankfurt Okulu'nun, 'eleştirel teorisi', varoluşçuluk, hermeneutik, fenomenoloji, yapısalcılık, postyapısalcılık ve postmodernizm gibi düşünce akımlarını içine alır. Bu tasvir, tek bir homojen Kıta Avrupası geleneği olmadığını bizlere göstermektedir.

1.2 Kıta Avrupası Felsefesi Filozofları ve Kısaca Düşünceleri

a) Nietzsche'nin Ardından(Radikal Farklılıklar)'dan ifadesinden de anlaşılacağı üzere Batı felsefesinde çığır açan dâhilerden birini anlamak ve tanımak için Nietzsche'ye ve eserlerine bakmamız yeterli olacaktır. Nietzsche'nin fikirleri ve çalışmaları çağdaş akademisyenlere ve okuyuculara ulaşan sanki bir çığlık gibidir. Eğer bu haykırışlar duyulmaz ise modernitenin kale duvarlarına çarpıp yok olacakmışçasına bir sonuçla karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır.

b) Foucault' da İktidar(Güç), Bilgi, Öznellik ve Toplum, Soybilimi gibi daha birçok konu ön plana çıkmıştır. Kendi kimliğine bağlanmış bir özne anlayışı ile onun öznellik fikrini ifade edebiliriz. İktidar işleyişinden kasıt sadece devlet aygıtlarında ki problemler değil aynı zamanda bireylerin beden ve davranışlarına varıncaya kadar olan program ve problemleri ele almasıyla iktidar anlayışının Foucault için ön planda olduğu görmekteyiz.

c) Derrida, Yapıbozum, Dil Farklılığı, Ses Çeşitliliği, Söz Tarzları, Anlam Çokluğu, Yazı, Kartpostal vs. alanlarda önemli fikirleri ve yazıları olmuştur. Verilen yapıları kendi içerisinde birleşenlerine ayırmak Dekontrüksiyon(Yapısöküm) anlayışı ile döneme damgasını vuran bir düşünürümüz olmuştur. Kelimeler var ancak o kelimelerde bazı anlamlar yok veya eksik diyerek, aslında anlam çokluğuna vurgu yaptığını söyleyebiliriz.

d) Deleuze ve Guattari de İktitar, Fark, Direniş, Arzu, Köksaplar ve Göçebeler vb. anlayışlarla kendilerini Batı ve Modern felsefede ifade ederek tanıtmışlardır. Onlar için çok önemli bir yeri olan Rizom

kavramı (süsende olduğu gibi, her yıl kök süren ve yer üstüne sap çıkaran çok yıllık yeraltı gövdesi) anlayışının temelleri olarak dile getirilmiştir. Diğer adıyla Köksap olarak da bilinmektedir.

Kapitalizm ve Şizofreni anlayışı bağlamında birey, toplum ve yaşam sistemleri gibi birçok önemli konuyu barındıran alanları da ele almışlardır. Özne ve arzu politikaları anlayışı gibi bir de öznelerin isteklerine ve önemine vurgu yapmıştır. Oluş ve kaçış çizgisi(her şeyin kendi içine kapanık oluşu) ile aslında çok büyük ve önemli şeyler oluyor ama bunlardan kimsenin haberi yok, çünkü her şey onların kendi içinde oluyor ve bitiyor. Organsız beden anlayışı olur mu demeyin Batı felsefesinde bu düşünürlerimizin görüşlerinde ve yazılarında bu anlayışa rastlamak mümkündür. Başkalarının olmadığı dünya, sadece kendisinin olduğunu veya olması gerektiğini düşünen Kapitalist dönemli önemli bir yeri olan bir anlayış olarak burada etkisini göstermiştir.

Eksik veya yetersiz halk anlayışına göre ise biraz daha birey ve bireysellik ön plana çıkarılmıştır. Bütün bu anlayışların sonunda ise Atopolojik (zemin değiştirme, yönsüzlük)sapmalar dediğimiz önemli problemler veya sıkıntıların bu dönemde baş gösterdiğini görmekteyiz.

e) Lyotard'da Dil, Anlam, Bilgi, Meta, Dil Oyunları, Kültür ve dahası diyebileceğimiz meselelerde önemle zikredebileceğimiz isimdir. İnsana yapılacak olan en büyük kötülük, onu bir umudun içerisine hapsederek onlara belli umutlar vererek o umutlar dışına çıkmasına engel olmaktır. Fakat modern dönemde durum hiç de öyle değildir. Mesela, kültür; bilmeniz gerektiğini öğrendikten sonra kendinize kattıklarınızdır. Yani kendimizi belli kalıplara hapsetmeden, sürekli gelişme ve ilerlemelere açık olmaktır. Bunları yaparken insanların, kitle iletişim araçlarının ve tüketici toplumun yol açtığı problemlere maruz kaldığını görebilmekteyiz.

f) Baudrillard, Simulasyon, Simulakrlar, Medya, Teknoloji, Taklit, Yanılsama, Gerçek ve Gerçek üstü gibi daha geniş bir yelpazede etkili düşünceleri ve yazıları olmuştur. Öncelikle kol saatinin, zamanın içine tıkıldığı bir kodes olduğu ifade ederek hapsedilmemesi gerektiğini ortaya koymuştur. İnsan mı Makine mi var, diyerek aslında yapılan ve görülen her şeyi hangisinin yaptığını ortaya koymaya çalışır. Veya hangisi hangisinin var olmasının ve varlığını sergilemesinin nedenidir, onu gün yüzüne çıkarmaya çalışır. Radikal belirsizlik, ifadesiyle de aslında bir gerçek var, ama bu gerçek muğlak olduğu için bilinememesi normaldir. Farklılık görünür, bilinir ve anlaşılır. Yani farklılığın bir doğru kullanımı olamaz.

2. Terminolojik Olarak Post-Yapısalcılık Kavramlarının Epistemolojik Kökenlerinin İncelenmesi

2.1 Yapı

Öncelikle yapı deyince, aklımıza yapmak fiili gelmektedir. Yani herhangi bir eylemi, işi, davranışı, konuşmayı ortaya koymaktır. Ayrıca yapı kavramı ile inşa etmek anlamı da anlaşılmaktadır. Ancak Yapı kelimesi sadece yalnız başına ortaya çıkan ve varlığını sürdüren bir kavram olmamıştır. Mesela, yapı ve ilişkilere önemle dikkat çeken bir yaklaşım veya analiz türü olarak yapısalcılık anlayışını ve terimini yakinen etkilemiştir.

Hatta kullanılan herhangi bir binanın odanın inşa edilmesi düşünülür. Ancak konumuzla alakalı olarak yapı, ögeleri birbirine ve kendisine bağlı olan ama yerlerinin toplamından daha fazla oluşturan bir bütündür (Akarsu, 1998, 195).

Yapı terimi Latince'de yapmak, kurmak inşa etmek anlamlarına gelen "struere" kökünden türemiş olan bir kavramdır. Ayrıca herhangi bir nesne veya durumun ardında olan ve o nesneye biçim veren bir içeriği içinde barındırmaktadır. Bunun yanında gözlem yapanların, ilk bakışta doğrudan fark etmediği iskeleti ifade eder. Yapı anlamsal olarak bakıldığında yapısalcılığın temellerini oluşturan bir kavramdır da denilebilir (Öztürk, 2010, 10).

2.2 Yapısalcılık

Yapısalcılığı hazırlayan ve tarihsel kökenlerinin Leibniz'e dayandığını söyleyebiriz. Şöyle ki bunu, Leibniz'in evreni ele almasında bariz bir şekilde görebiliriz. Çünkü O evreni bütünsel bir yapı olarak ele almakta ve değerlendirmektedir. Strauss da bunu şöyle ifade etmektedir; "unutulmuş baba" olan H. Spencer, biyolojiden yola çıkarak işleve ve yapı arasında çok bariz bir ilişki olduğunu ortaya koyarak yapısalcılık anlayışına önemli ve olumlu bir takviye yapmıştır (Öztürk, 2010, 10).

Maddeden ve içeriklerden daha çok her şeyin yapısına yoğunlaşmaktadır. Yapısalcılığın özellikle dilbilim alanındaki, Kıta Avrupa felsefesi temsilcisi Saussure olduğu bilinmektedir. Yapısalcılık, araştırmaların ve yapılan analizlerin konusunun doğal bir yapıya sahip olmasıyla içerdikleri anlamlar ve onları mümkün yapan yapılar olduğunu ortaya koymaktadır.

E. Gelner'in ifade ettiği biçimiyle postmodernizm (çağdaşlık sonrası akm), yapısalcılık sonrasında ortaya atılan bir felsefe olarak değerlendirilmektedir. Gelner gibi, D. Ashley de, yapısalcılık sonrası felsefe ile bağlantısını kurarak postmodernizmi ele alır ve ifade eder. Yani yapısalcılık kuramından sonra ortaya çıkan

farklılıklar ve değişmelerden sonra postmodernizm kuramı ortaya çıkmış ve gittikçe güç kazanarak etkili olmaya başlamıştır (Küçükalp, 2017, 150-151).

Kültürün genel olarak bakıldığında birçok tanımının yapıldı görülmektedir. Bu tanımlardan birisini de R. Williams yapmıştır ki: toplumsal düzenden alınan, üretilen, deneyimlenen, keşfedilen anlamlandırıcı bir sistem olarak değerlendirilir. Ancak bu yapılan tanımın altında, buradaki anlamlandırma ya bir yansıma ya da temsilin ötesinde aktif bir doğaya sahip olduğu yönündeki yapısalcı görüşün yattığını söyleyebiliriz. (Eagleton, 2005, 45).

Yapısalcılık son yıllarda özellikle Fransa'da gelişme gösteren, temel bir hakikat olmak önceliğiyle yapıya dayanan ve bu yapı üzerine inşa edilen bir kuramdır. Arkada bıraktığımız son 30 yıl boyunca dikkatle bakıldığında, hem yapısalcılar hem de post-yapısalcılar insanların her şeyi anlama ve anlamlandırma yetilerine çok değerli katkılarda bulunmuşlardır (Akarsu, 1998, s. 195).

Yapısalcılık denilince yukarda da ifade edildiği üzere, Fransa ülkesi ön planda olarak ilk aklımıza gelen ülke olmaktadır. Çünkü o dönemlerde özellikle Fransa'da özellikle siyasi olaylar nedeniyle ve sonucuyla bu kuramın üzerinde azımsanmayacak kadar etkili olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nın ve sonrasının Fransa'da Yapısalcılık kuramı üzerinde tesirini görmek bir hayli mümkündür. Ayrıca, yine Fransa'da gerçekleşen ve çok etkili olan Fransız İhtilali o dönemin toplumu üzerindeki etkisinden dolayı, Fransa da Fransız devrimci geleneğinin etkisinin devam ettiğini orda ortaya çıkan ve yayılan yapısalcılık kuramı bir kez daha bizlere göstermektedir.

Aslında yapısalcılık kuramı, temellerinin izlerini emperyalizme kadar devam ettirebilen bir edebiyat kuramı gibi bir kuram değildir. Yukarda da kısmen değindiğimiz gibi, önde gelen savunucularından biri de, eski bir Fransız sömürgelerinden olan post-yapısalcılık, aslında Avrupa merkezci bir metafizik olarak değerlendirdiği şeyi sorgulamaktadır (Eagleton, 2005, 40).

Yapısalcılar özellikle son yıllarda yapısalcılar insanların anlama yetileri üzerinde çok durmuşlar ve çalışmışlardır. Bu nedenle, insanın anlama yetisine büyük katkıları olduğu söylenebilir. Yapı ve yapılar arasındaki ilişkilere vurgu yapan bir anlayış türü olarak yapısalcılık karşımıza çıkmaktadır. Yapısalcık, yapı ve ilişkilerini ön plana çıkarırken, şeylerin ise sadece bir göstergeler sistemi içerisinde varlıklarını sürdürebileceklerini ifade eden bir metodoloji olarak değerlendirilebilir (Cevizci, 2012, 454-455).

İkinci Dünya Savaşından hemen sonra etkili olarak gün yüzüne çıkan ve hızlı bir şekilde tüm dünyayı dolaşıma girmeye başlamış ve özellikle Fransa'da çok etkili olan bu anlayışlardan birisi de yapısalcılıktır. Toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi ve teorik olaylar ve olgular ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarihsel olarak bu hızlı modernleşme, özellikle felsefe ve toplum teorilerinde ki gelişmelerde azımsanmayacak kadar çok rolü olmuştur. Bu hızlı değişim ve yeni toplumların da ortaya çıkmasına sebep olarak yaşantı dinamiğini harekete geçirmiştir. Bu nedenle özellikle 1960-1970 ve 1980'lerde göz kamaştırıcı bir şekilde yapısalcılık mekanizması tesiriyle gelişme, ilerleme, modernleşme, değişme, dönüşme ve farklılaşma ortaya konulmuştur (Steven ve Douglas, 2011, 32-33).

Yapısalcılığın çıkış noktasının dilbilim olduğu bilinmektedir. Bu etkileşim ve ilişki ile birlikte yapısalcılık insan bilimlerinin temel bir yöntemi olarak önemli bir görevi üstlenmiştir. Yapısalcılık ele aldığı ve önem verdiği gerçekliğin yapısını kavramada kendisine dili ve onun yapısını önemli bir örnek olarak almıştır. Yapısalcılık anlayışı, kültürün; dilin ortaya çıkardığı model örnek alınarak bir yapı yoluyla anlaşılabileceği anlayışını temel olarak savunmaktadır.

Yapısalcı yöntem incelediği herhangi bir konuyu, o konunun bütünleştiği yapı içerisine yerleştirir. Sonra da bu konuyu da fazla kapsamı olan yapının içerisine bırakarak o konuyu açıklamaya ve anlaşılır kılmaya çalışır. Şu ana kadar böyle bir yapısalcı felsefe ortaya konulmamıştır, ancak böyle çalışmalar yapılarak ortaya konulmuştur. Bu konuyla alakalı öne çıkan düşünürler; Dilbilim: Saussure, Jakobson- Ruhsal çözümlemelerde: J. Lacan- Felsefede: M. Foucault- Marksçı kurumda: L. Althusser- Toplumbilim: Lévi-Strauss vb. örnek verilebilir (Akarsu, 1998, 195; Steven ve Douglas, 2011, 34).

Yapısalcılık kuramında önemli bir yere sahip olan ve M. Foucault ile ortaya konulan "iktidar ve bilgi" anlayışında ortaya konulan, yapısalcılık içerisinde var olan ilişkilerin tamamında dilsel, söylemsel ve simgesel olan belli bir bağlantının olduğu düşüncesidir (Sarup, 1995, 91).

Levi-Strause'un yapısal antropoloji anlayışı bizlerin görüşlerine kısmen benzemesi yönüyle bizi rahatlatmasıyla birlikte çarpıcı bir şekilde bizlerden farklı olan yönleri de mevcuttur. Buna örnek olarak Ay ve Dünya tasarımı konusundaki fikirleri verilebilir. Aslında bu düşünce anlayışı, yapısalcılığın yüksek modernizmden miras olarak alınmış fakat yarım bırakılmış bir planlı tasarı idi. Burada gelenek ve modernlik uygun bir şekil-yöntemle harmanlanabilirdi. Ancak beklenen uyum elde edilemeyince sanki bu proje ve tasarı bir nevi çökmeye meyletmiştir (Eagleton, 2005, 40).

J. Baudrillard, Marksizmi ve yapısalcılığı eleştirmesiyle, şu an içerisinde yaşanılan çağı klasik teorilerin zaman geçtikçe değerden düştüğünü, modeller, kodlar, enformasyon ve medya aracılığıyla gerçekliğin yerini taklitlerin aldığı bir zaman olarak değerlendirmektedir (Küçükalp, 2017, 152).

2.3 Postyapısalcılık

1960'lı yıllarda Derrida, Deleuze, Foucault gibi düşünürler tarafından ortaya konulan ve yapısalcılığın ileri sürdüğü var olan sistemlerin kendilerine yeterli olarak gördüğü yapıların var olduğunu benimsemelerine post-yapısalcılık karşı çıkmaktadır. Bunun yanında, var olan bilgi sistemlerinin de kendilerine bel bağlaması gereken güçlü ve kararlı tanımlamaların olduğu görüşlerine de muhalefet olmuşlardır. Ayrıca, post-yapısalcılık, bu dönem düşünürlerinin fikirlerinde ön plana çıkan benliğin kurgusal bir yapım olduğunu ortaya koymaktadır. En çok da Aydınlanma dönemi ve düşünürlerinde etkisini gösteren öznenin, bir reddi olarak düşünülmesi gereken hümanizm zıtlığıyla post-yapısalcılık seçkinleşmeye başlamıştır (Cevizci, 2012, 356).

Genel olarak postyapısalcılar, yapsalcıların ileri sürdüğü felsefi anlayışları, kültürel içeriklerin incelenmesinde bilimsel bir temel bulmaya yönelik teşebbüsler olarak değerlendirilen ve onların anlamlarındaki bilimsel tavırlarını, modern fikirlerin arkasından gelen ve omların devamı niteliğinde olarak görmüşler ve etkili bir şekilde eleştirmişlerdir (Küçükalp, 2017, s. 190).

Siyasi olarak ortaya çıkan politik problemlerin tamamından bir anda uygun bir yol bularak kaçınmak, yine postyapısalcılık anlayışının ve bu anlayışın içerisindeki düşünürlerin ortaya koyduğu gelişmelerden biri olmuştur. Bunun yanında Lyotard da görüldüğü gibi, postyapısalcılık düşünürlerinde öznel anlayışı ile de fikir ve düşünceleri olmuştur. Yani sadece kendiliğindenlik ile ilgilenmemişlerdir. Yine Lyotard'da, bir taraftan her hangi bir şeyi gösterme yetilerinin zayıflığı, insani öznelerin yaşadığı mevcudiyet nostaljisi ve bahsedilen özneleri her şeye rağmen harekete geçiren karanlık ve boş bir istem anlayışını görebilmekteyiz. Ayrıca kendilerini postyapısalcı olarak görmeyen, ancak postyapısalcılardan çok etkilenen ve hatta Marksizme saldırırken postyapısalcı düşünceleri kullanan düşünürler olmuştur. Hatta pek çok postyapısalcı, eğer Marksizm doğru değilse bundan başka hiçbir şey doğru olamaz anlayışını benimsemişlerdir (Sarup Madam1995, s. 123-124; Zeka, 1994, s.54-55).

Aslına bakılırsa post-yapısalcılık, yapısalcılık karşıtı olarak 1968'lerde ortaya çıkmış bir fikir anlayışı olarak ifade edilebilir. Kavramdan ve içerdiği anlamdan da anlaşılacağı üzere, yapısalcılık terimi ile birlikte kullanılmaktadır. Ve hatta varlığını da bu yapısalcılık terimine borçludur diyebiliriz. Ancak bu kavramların arasındaki anlam yakınlaşması, aralarındaki zıtlık ve çelişkiden başka bir şey değildir. "Post" önce, geçmiş anlamlarında düşünülebilir ve kullanılıyor olabilir. Fakat burada öncelik sonralıktan ziyade anlamsal içeriklerindeki karşıtlık ile karşımıza çıkmıştır.

Postyapısalcılık teorisi postmodern anlayışının temellerinin bir bölümü niteliğinde anlaşılmaktadır. Postmodern anlayış olarak nitelendirilen teorik olarak görülen ayrışmaların postyapısalcı eleştirilerle bir ek olarak bir bağının olmasının karşılığında burada biz postyapısalcılığı postmodern ifadeleri oluşturan daha detaylı bir teorik, kültürel ve toplumsal meyiller silsilesinin bir alt basamağı olarak değerlendireceğiz (Steven ve Douglas, 2011, 43).

Postyapısalcı düşünürlerin genel olarak F. Nietzsche'den ve düşüncelerinden etkilendiğini söyleyebiliriz. Örneğin; M. Sarup'un da değindiği üzere, postyapısalcı düşünce de etkili olan doğruluk ve durağan anlam anlayışı bir yanılsama olarak değerlendirilir. Bu nedenle ortaya çıkan güç istenci, siyasal ve toplumsal eşitlik fikirlerine yönelik olarak ortaya konulan eleştiriler neredeyse tamamen F. Nietzsche'den etkilenerek çıkmıştır denilebilir (Küçükalp, 2017, s. 185).

Post-yapısalcılık, yapısalcılık gibi yapısal dil bilimi kullanmamıştır. Fakat genel itibariyle bakıldığında eleştirel bir yapıya sahiptir. Post-yapısalcılardan, J. Lacan, J. Derrida ve M. Foucault vs. post-yapısalcı düşünürler birbiriyle farklı kuramları ele alan ve birbirlerine rakip programlara giriş niteliğinde fikirler ortaya koymuştur. Aynı zamanda bu düşünürlerin düşünceleri ve postmodernizm anlayışının içeriğini kısaca şöyle özetleyebiliriz;

a) Özneyi de çözündürmek istemişlerdir,
b) Tarihselciliğin eleştirisini yaparak tarih içinde bir bağlantı olmadığını düşünmektedirler,
c) Genellikle gösterilenin öneminden çok gösterenin önemini ön plana çıkarmaktadır,
d) Okuyanın ve okunan metnin aralarında ki etkileşimi üretkenlik olarak düşünmektedirler,
e) Klasik Descartes'cı bölünmez özne düşüncesine eleştirel bir yaklaşımları olmuştur,
f) Eleştiri demişken metafizik – nedensellik – özdeşlik – özne ve doğruluk kavramlarına da yer yer eleştirileri olmuştur (Sarup, 1995, 1-5).

Şu an içinde bulunduğumuz zamanda da pek çok postyapısalcı fikir adamları birçok düşünce ve ideolojik anlayışa karşı düşmanlık anlayışı nedeniyle Nietzsche'nin felsefesinden büyük ölçüde

etkilenmiştir. Çünkü süje-obje, bigi-iktidar(güç), hakikat(gerçek)doğru-hata, dil-anlam, söz-anlatım, ruh-beden ve episteme- mantık gibi daha birçok konu da Nietzsche'ye baktığımızda, onun düşünceleri arasında bu alanlarda bier uzlaşma yakalamak ve ortaya koymak çok zor ve hatta bazen imkânsız gibi görülmektedir (Coşar, 2009, s. 46)

Yukarda ifade etmeye çalıştığımız ve Nietzsche ile birlikte ele aldığımız farklılık ve bu farklılıklar arasındaki çatışma sadece bu filozofumuza özgü kalmamıştır. Çünkü fark ve çatışma tek bir düşünceden ve tek bir düşünürden ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle genellikle bir düalizm görmek mümkündür. Özellikle Çağdaş felsefede ve o dönemki birçok düşünürde görülen bu farklılıklardan ötürü tartışmalara yer verildiği bilinmektedir. Burada farklılık ile ilgili olarak, Levinans'ın "başka-öteki ve mutlak olarak başka olan Tanrı anlayışını da hatırlamaktayız. Bu tartışmaların neredeyse tamamı kimlik ve farklılık terimleri ile bağlantılı olarak şekillendiğini ifade etmek pek ala mümkündür (Küçükalp, 2016, s. 7).

Kıta Avrupası filozoflarından, M. Foucault gibi Deleuze ve Guattari de postyapısalcı öznellik, totalite ve temsil anlayışlarına karşı yapılan eleştirilerin (epistemik ve politik manalarıyla) pratik üretkenliğe dayanan bir postmodern siyaset anlayışını gündem maddesi yapmışlardır. Burada bahsettiğimiz politika teorisiyle alakalı olarak, Laclau ve Mouffe de, postyapısalcı ve postmodern terimlerinin toplum ve politika teorisine detaylı bir şekilde ve tamamen doğruyu ortaya koyan bir uygulamayı önermektedir (Steven ve Douglas, 2011, 119 ve 243).

Postyapısalcı düşünürlerin ve postyapısalcı düşüncelerin ayırt edici ve farklı inançlarının pek çoğunun temellerinin Nietzsche'nin düşüncelerinde yattığını genellikle o dönemlerde ki düşünürler tarafından bilinen ve kullanılan "Nietzsche'den sonra" ifadelerinde görmek ve anlamak mümkündür. Çünkü Nietzsche genellikle bu dönemde yapmış olduğu eleştirilerle ön plana çıkmıştır. Mesela, Aydınlanma'ya, Rasyonalizm'e, metafiziğe, Batı veya modernliğe karşı varoluşçu filozoflardan olan ve çok önemli bir yere sahip olan F. Nietzsche çok şiddetli ve yıkıcı eleştiriler ortaya koyarak döneme ve postmodern düşünce anlayışına azımsanmayacak bir damga vurmuştur (Küçükalp, 2017, s. 149).

Postyapısalcılık kuramının en önemli özelliklerinden birisi olan "ben" kavramı ve içeriğinin yapısöküme(yapıbozum) uğratılması anlayışı ve düşüncesi ile ön plana çıkan Derrida'nın fikirleri olmuştur. Bu konuda gösteren gerek gösterilen veya gerek konuşan özne gerek konuşulan nesne bağlamında "ben" anlayışı ön plana çıkmıştır. Bunu da özellikle Saussure ve Levi-Strause üzerine çalışmalar yapan J. Derrida'nın fikirlerinde daha yoğun bir şekilde görmemiz mümkündür (Sarup 1995, 66).

3. SONUÇ

Ünlü Analitik Felsefeciler (Frege, Russell, Moore, Wittgenstein, Carnap, Popper, Nelson Goodman, Quine, Donald Davidson, Michael Dummett, Hilary Putnam, Thomas Nagel, Saul Kripke, David Lewis, Daniel Dennett) ile Kıta Avrupası felsefesi filozoflarının düşüncelerini değerlendirirken her alanda etkin filozofları vermiş olabilirler. Ancak buna bakarak bu konuyu kapattığımızı ve kanlı savaşın güncel ve tarihsel gelişmelerini takip etmeyi bırakacağımızı düşünmeyin. Mesela, Wittgenstein'ın "gösterge(Tümce)" anlayışı ile dil ve anlam bakımından aralarında bir bağlantı kurulabilir. Yani burada tümceyi anlamak dili anlamak demektir. Burada dile benzer bir terimin Kıta Avrupası filozoflarından yapısalcı anlayışta önemli yeri olan Saussure'cü anlamında göstergeler sistemi söz konusu değildir (Rossi, 2001, 42-43).

Aslında postyapısalcılık metedolojik olarak genellikle temel problemlerinden olan özne sorunu çerçevesinde şekillenmektedir. Postyapısalcı yakınma 19. Yy.ın son çeyreğinde formüle edilen Nietzsche felsefesinde kendine yer bulabilmiştir. Fakar bu tür hassasiyetler daha çok 20. Yy. ın ikinci yarısında tam anlamıyla olgunlaşmaya başlamıştır. M. Foucault, F. Nietzsche, J. F. Lyotard, J. Baudrillard, J. Derrida, G. Deleuze ve F. Guattari gibi filozoflar postmodern ve postyapısalcı bir söylem oluşturdular.

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğ*ü. Ankara: İnkılap Yayınevi.
Alpyağıl, Recep (2010). *Derrida'dan Caputo'ya Dekonstrüksiyon ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
Best, Steven ve Kellner Douglas (2011). *Postmodern Teori*. Çev: Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Best Yayınları.
Cevizci, Ahmet (2012). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
Coşar, Metin (2009). *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
Eagleton, Terry. (2005). *Kültür Yorumları*. Çev: Özge Çelik, Ankara: Ayrıntı Yayınları.
Küçükalp, Kasım (2016). *Çağdaş Felsefe Farklılık Tartışmaları*. Bursa: Emin Yayınları.
Küçükalp, Kasım (2017). *Nietzsche ve Postmodernizm*. İstanbul: Kibele Yayınları.
Öztürk, Armağan (2010). *Postyapısalcılık*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.
Rossi, Jean Gerard (2001). *Analitik Felsefe*. Türkçeye: Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınları.
Sarup, Madam (1995)., *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. Çev: A. Baki Güçlü, Ankara: Ark Yayınevi.
West, David (2016). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş Rousseau, Kant, Hegel ve Nietzsche'den Heidegger, Foucault ve Derrida'ya*. Çev: Ahmet Cevizci – Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayıcılık.
Zeka, Necmi (1994). *F. Jameson, J. F. Lyotard, J. Habermas Postmodernizm*. Türkçeleştiren: G. Naliş, D. Sabuncuoğlu, D. Erksan, İstanbul: Kıyı Yayınları.